

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2021 - Sayı / Issue: 52
Sayfa/Page: 361-392
ISSN: 1302-6879

Katılım Bankası Personelinin İslami Finansal Bilgi Düzeyinin ve Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılığının Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma A Research For Measuring the Islamic Financial Knowledge Level of the Participation Bank Staff and the Sensitivity of Interest-Free Banking Principles

• Esra BİLDİRİCİ ÇALIK*

* Öğr. Gör. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi,
Özalp Meslek Yüksekokulu,
Pazarlama ve Dış Ticaret Bölümü,
Van/Türkiye.
Lecturer. Van Yüzüncü Yıl University,
Özalp Vocational School, Department of
Marketing and Foreign Trade, Van
/Turkey.
esrabcalik@yyu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3013-5806

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:
Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received:
27/01/2021
Kabul Tarihi / Date Accepted:
20/02/2021
Yayın Tarihi / Date Published:
30/06/2021

Atf: Bildirici Çalık, E. (2021). Katılım Bankası Personelinin İslami Finansal Bilgi Düzeyinin ve Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılığının Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 52, 361-392

Citation: Bildirici Çalık, E. (2021). A Research For Measuring the Islamic Financial Knowledge Level of the Participation Bank Staff And the Sensitivity of Interest-Free Banking Principles, *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 52, 361-392

Öz

İslami finans kurumlarının Türkiye'deki en önemli temsilcileri olan Katılım Bankaları 2005 yılında çıkan 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile özel finans kurumundan, katılım bankasına dönüşmüş ve bununla birlikte başlayan süreçte yıllar itibarıyla hızlı bir büyüme ve şubeleşme sergilemiştir. 2009-2019 döneminde katılım bankacılığı bankacılık sektöründeki payını %4,03'ten, %6,33'e; şube sayısını 560'dan, 1179'e ve personel sayısını ise 11.802'den 16.040'a yükseltmiştir.* Bu hızlı gelişim trendine katılım bankası personelinin nasıl uyum sağladığı araştırmaya değer görülmüştür. Bu araştırmanın amacı; katılım bankaları personelinin İslami finans ve katılım bankacılığı temel ilkeleri hakkında bilgi düzeylerini, faiz konusundaki hassasiyetlerini ölçerek, tespit ve önerilerde bulunmaktır. Bu amaçla 2018 yılı içerisinde farklı bölgelerden 5 Katılım bankasına ait 36 şubeden 257 çalışana Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılıklarını (FBİD) ve İslami Finansal Bilgi Düzeylerini (İFBD) ölçmeye yönelik anket uygulanmış ve elde edilen sonuçlar analiz edilerek yorumlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre; katılım bankası çalışanlarının faizsiz bankacılık ilkelerine duyarlılıkları genel manada yüksek düzeyde çıkmış olmakla birlikte, katılım bankalarının en temel fon kullandırma yöntemi olan murabaha işlemlerinde personeli bilinçlendirici eğitimlerin yapılmasının gerekliliği ve aynı zamanda çalışanların örgütsel bağlılıklarının artırılmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra Mudaraba, Müşareke vb. fon kullandırma yöntemleri hakkında katılım bankası çalışanlarının temel İslami finansal bilgi düzeylerinin artırılmasının gerekliliği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslami Finans, Katılım Bankacılığı, Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılık (FBİD), İslami Finansal Bilgi Düzey (İFBD)

*<https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Turk-Finans-Sisteminde-Katılım-Bankaciligi-Aralik-2019.pdf>

Abstract

Participation Banks are the most important representatives of Islamic financial institutions in Turkey when they transformed from Special Finance Institutions to Participation Banks in 2005 with Banking Act No. 5411 then demonstrated rapid growth and branching. During 2009-2019, the participation banking increased its portion in the banking sector from 4.03% to 6.33%, the number of branches from 560 to 1179 and the number of personnel from 11.802 to 16.040¹. It is worth investigating how this rapid development trend has been adapted by participation bank personnel. The purpose of this research is to measure the level of knowledge about the basic principles of participation banking of participating banks staff and to determine the sensitivity of interest to Islamic Financial Literacy Levels. For this purpose, in 2018, various questions were asked. The answers obtained were asked to measure the sensitivity of Interest-Free Banking Principles (FBiD) and Islamic Financial Information Levels (IFBD) from 36 branches to 257 employees of 5 Participation Banks in different cities. According to the findings; the sensitivities of the employees of the participating bank to the interest-free banking principles have been at a good level general terms, it has become necessary for the participating banks to make personnel training in the murabaha transactions which is the most basic fund-raising method and to increase the organizational commitment of the employees. In addition, Mudaraba, Musharaka etc., it has been determined that participation bank employees should increase their basic Islamic financial knowledge levels on the methods of using funds.

Keywords: Islamic Finance, Participation Bank, Interest Free Banking Principles (FBiD), Islamic Financial Information Levels (IFBD)

Giriş

Katılım bankaları İslami prensiplerle faaliyet gösteren kurumlar olarak bankacılık sektöründe özellikle son yıllarda giderek artan bir öneme sahiptirler. Türkiye'nin son yıllarda yabancı sermaye açısından da cazip ve güvenli bir yatırım bölgesi olarak görülmesi, yatırımcılara sunulan teşvikler, Türkiye'nin uluslararası alandaki itibarı özellikle körfez ülkelerindeki ciddi sermayelerin Avrupa ve Amerika'da artan İslam karşıtlığının da etkisiyle Türkiye'ye yönelmesinde etkili olmuştur.

Dünya genelinde “Interest-Free Banking” ya da “Islamic Banking” olarak adlandırılan faizsiz bankalar ülkemizde ilk olarak 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı bakanlar kurulu kararnamesine dayanılarak “Özel Finans Kurumları” adıyla kurulmuştur (Şahin,2007:60). 2005 yılında çıkarılan 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile “Özel Finans Kurumu” olarak adlandırılan kurumlar

¹ <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Turk-Finans-Sisteminde-Katılım-Bankaciligi-Aralik-2019.pdf>

“Katılım Bankası” unvanını alırken aynı zamanda Bankacılık Kanun ve düzenlemelerine tabi olmuşlardır. Yapılan bu düzenleme ile birlikte Katılım Bankaları’nın hem yurtiçi hem de yurtdışı tanınırlıkları artmıştır. Yeni düzenlemelerinde etkisiyle beraber 2019 yılı sonu itibarıyla Katılım Bankaları 1179 şube ve 16.046 çalışan ile bankacılık sektörünün önemli bir kesimini temsil etmektedir².

Katılım bankaları finansal sistemde geleneksel bankalar gibi temelde fon fazlası olanlar ile fon ihtiyacı olanlar arasında bir köprü vazifesi görürken bunu İslami kurallar çerçevesinde yapmaktadır (Bildirici Çalık & Aygün, 2017:49). Katılım bankalarına artan ilgi ve kamu katılım bankalarının da piyasaya girmesi ile birlikte Türkiye genelinde nüfusun %90’ından fazlasının rahatlıkla ulaşabileceği bir şubeleşme ağına sahip oldukları düşünülmektedir. Katılım bankalarının hızlı büyüme trendi içine girmeleri, hızla artan şube ve personel sayısı beraberinde personelin eğitim ihtiyacını da ortaya çıkarmıştır. Özellikle faizsiz bankacılık ilkeleri alanında personelin eğitilmesi, alandaki gelişim ve sisteme güven açısından büyük önem arz etmektedir.

Katılım bankacılığı sisteminin sağlıklı olarak işleyebilmesi ve büyüebilmesi öncelikli olarak uygulayıcıların (yani katılım bankası çalışanlarının) katılım bankacılığı hakkındaki bilgi düzeylerine bağlıdır. Faizsiz bankacılık ilkelerinin ve uygulamada karşılaşılan durumlarla ilgili çalışanların faizsizlik bilgi ve bilinç düzeylerinin yüksek olması yapılan işlemlerin temel prensiplere uygun olarak yapılması noktasında son derece önemlidir. Geleneksel bankacılık işlemlerine benzeyen pek çok işlemi İslami prensiplere uygun olarak yapmakta olan katılım bankalarında uygulayıcıların da ürünlerle ve faiz ile ilgili olarak yeterli fihhi, mevzuat ve uygulama bilgilerine sahip olması gerekmektedir. Hâlihazırda katılım bankaları ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği dönem dönem çeşitli eğitimler düzenleyerek çalışanların faizsiz bankacılık, pazarlama, mevzuat, iletişim vb. konularda eğitilmesine gayret göstermekle beraber yeterli olduğu konusunda şüpheler vardır.

Bu çalışmada katılım bankası personeline uygulanan anketlerden toplanan veriler analiz edilerek katılım bankası personelinin İslami finans bilgi ve İslami prensipler ışığında faiz hassasiyetlerinin düzeyi belirlenmeye gayret gösterilmiştir. Bu çalışmanın çıktılarının hem katılım bankalarına hem de Türkiye Katılım Bankaları Birliği’nin (TKBB) yapacağı eğitimlerde önem

² <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Turk-Finans-Sisteminde-Katilim-Bankaciligi-Aralik-2019.pdf>

vermeleri gereken temel konular hakkında yol gösterici olması beklenmektedir.

Bu çalışma 5 temel aşamadan oluşmaktadır. Öncelikli olarak birinci bölümde İslami finans kavramı açıklanmıştır. İkinci bölümde İslami finansal bilgi düzeyi hakkında bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde literatür taraması yapılarak daha önce bu konularla ilgili olarak yapılan akademik çalışmalar analiz edilmiştir. Dördüncü bölümde araştırmanın yöntemi, beşinci bölümde ise araştırmanın bulguları hakkında bilgiler verilmiş katılım bankalarının çalışanlarına yönelik anket uygulaması yapılarak sonuçlar SPSS 23 programı aracılığıyla istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur. Altıncı ve son bölüm olan sonuç bölümünde ise araştırma bulguları yorumlanarak paydaşlarla tavsiye niteliğinde bilgiler paylaşılmıştır.

İslami Finans Kavramı

İslami finansal sistem, İslam'ın ahlaki ilkelerine göre finansal faaliyetlerin gerçekleşmesi için kurgulanmış bir finansal yapıdır (Serpam,2013:3). Özellikle faiz yasağı nedeniyle ekonomik sistemin dışında kalmayı tercih eden kişilere alternatif finansal imkânlar sunması ile ekonomik sistemler açısından önemli unsurlardandır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısı itibariye tüm dünyada İslami kuralların önemszenerek faaliyetlerin düzenlendiği finansal kurumlar yaygınlaşmıştır (Çalık, 2014:95). Finansal sistemin en önemli unsurları bankalar olduğu için İslami finansal sistem açısından da İslami bankacılık kurumları çok önemlidir. 1950'ler itibariyle özellikle Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerde faizsiz yeni çözüm yolları tartışılmaya başlanmış, 1970'li yılların ortalarında ise faizsiz prensiplere uygun olarak faaliyet gösteren bankalar sisteme dâhil olmaya başlamıştır (TKBB, 2015: 11).

İslami Finans, temelde verilen borçtan getiri elde edilmesi yasağını ve kârın meşruluğuna dayanır (Ayub, 2017: 81). Günümüzde katılım bankaları İslami Finans kuruluşlarının Türkiye'deki en önemli temsilcileri olarak gerek mevduat kabulü gerekse kredilendirme işlemlerinde İslami prensiplere uygun olarak faaliyet göstermeye gayret göstermekte ve müşterilerinin özellikle bu konudaki hassasiyetlerine uygun davranmaya çabalamaktadırlar.

İslami Finansal Bilgi Düzeyi

İslami finansal bilgi düzeyi, özellikle katılım bankaları gibi İslami finans kuruluşların ve bireylerin faaliyetlerini İslam'ın temel prensiplere uygun olarak yürütebilmeleri açısından hayati önem arz etmektedir. Zira katılım bankalarında çalışan kişilerin İslami finansal

ürünler hakkında bilgi sahibi olmaları ve uygulamada fihki açıdan gerekli kaidelere uygun olarak davranması beklenmektedir. Süreçlerdeki basit hatalar ya da bilgisizlik nedeniyle fikhen sakıncalı durumların (yapılacak bankacılık işleminin faizsiz bankacılık prensiplerine uymaması vb.) meydana gelmesine sebebiyet verebilir. Günümüzde faizsiz bankacılık uygulamaları ile ilgili olarak toplum bilincinin eksik olması, toplumun katılım bankalarının faizsiz uygulamalarına güvenmemelerinin bu kurumların pazar paylarının düşük olmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Bu tür durumların yaşanmaması için günümüzde katılım bankaları hem kendi bünyelerinde hem de TKBB bünyesinde çeşitli eğitimler düzenleyerek çalışanların özen göstermesi gereken unsurlara dikkat çekmektedir. Sistemin sağlıklı çalışabilmesi ve müşterilerin beklentilerine uygun davranılabilmesi açısından bu eğitimler büyük önem taşımaktadır.

İslami finansal bilgi düzeyi ile ilgili önemli kavramlardan biri de İslami finansal okuryazarlığıdır. Finansal okuryazarlığın tanımında yer alan finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranışın İslami kurallara göre şekillenmesi İslami finansal okuryazarlık olarak tanımlanmaktadır (Siti vd., 2016). İslami finansal okur yazarlık, İslami finansın temelleri, ürün ve hizmetleri hakkında bilgi sahibi olma ve anlama, İslami kaidelerin farkında olma ve finansal karar alırken bu doğrultuda hareket etme olarak tanımlanabilir (Antara vd., 2016: 199).

Abdullah ve Abdul Razak (2015) Müslümanların finansal davranışlarının; temel varlık yönetimi (kazanç, tüketim, tasarruf), finansal planlama, hayır dağıtımı (vakıf ve sadaka) ve zekât olmak üzere 4 temel prensip üzerine kurgulanması gerektiğini ifade etmektedirler. Şüphesiz bu tür finansal davranışlar İslami finansal bilgi düzeyinde önemli bir seviye gerektirmektedir.

Literatür Taraması

İslami finansal bilgi düzeyi ile ilgili literatürde çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. Araştırma konusu ile ilgili literatür taraması yapılırken İslami finans bilgi düzeyinin pek çok çalışmada İslami finansal okuryazarlığın bir alt boyutu olarak ele alınmasından dolayı İslami finansal okur yazarlık ile ilgili çalışmalar da incelenerek bu bölümde özetlenmiştir.

Abdullah ve Anderson (2015) yaptıkları çalışma ile Kuala Lumpur'daki bankacıların İslami finansal okuryazarlıklarını tespit etmeye yönelik olarak iki soruya cevap aramışlardır. Bu çalışmada bankacıların İslami finansal ürünler ve hizmetler ile ilgili finansal kararlar almak için yeterli finansal okuryazarlığa sahip olup olmadıklarının belirlenmesi ve bankacılar arasında İslami finansal

okuryazarlığı etkileyen önemli faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. 81 banka çalışanından toplanan verilerle faktör analizi yapılarak bankacıların İslami finansal ürün ve hizmetlere hakkındaki finansal okuryazarlıklarını etkileyen 9 faktör (bankacılık ürünleri hakkındaki görüşler, İslami bankacılık ürünleri hakkındaki görüşler, ebeveynlerin İslami finansal ürün ve hizmetler hakkındaki görüşleri, yatırımların güvenliği ile ilgili faktörler, konvansiyonel bankacılık ürünleri hakkındaki görüşler, kişisel finansal yönetim tutumları, kişisel finansal yönetimin etkisi, varlık yönetimi ve planlaması bilgisi ile İslami finansal ürün ve hizmetler ile ilgili bilgiler) tespit edilmiştir.

Abdul Hamid ve Mohd Nordin (2001) tarafından Malezya’da Müslüman nüfusun oranının %53 olmasına rağmen bankalardaki mevduatın sadece %1,5’inin İslami bankalarda olmasından hareketle 1994 yılında banka müşterilerinin İslami bankacılık bilgi düzeylerini incelemeye yönelik bir çalışma yapmıştır. Çalışmada geleneksel banka müşterisi 967 kişiye anket uygulanmış ve elde edilen sonuçlara göre katılımcıların %27,3’ünün İslami bankalar ile geleneksel bankalar arasındaki farkı bilmediğini ve sadece %38,7’lik bir kesimin dini nedenlerden dolayı İslami bankaların müşterisi olduğunu belirlemiştir.

Bley ve Kuehn’in (2004) Birleşik Arap Emirlikleri’nde işletme öğrencilerine yönelik 667 kişi ile yaptıkları çalışma ile geleneksel ve İslami bankaların tercihlerinde dinin, dilin ve finansal bilgi düzeylerinin etkisini ölçmüştür. Araştırma sonuçlarına göre geleneksel bankacılık hakkındaki bilgi düzeyi İslami bankacılık hakkındaki bilgi düzeyinden yüksek çıkmıştır. Arapça dilinin İslami bankacılık bilgisinin yüksek olması açısından en önemli unsur olduğu, aynı zamanda da geleneksel bankacılık bilgi düzeyine de çok az etkisi olduğu tespit edilmiştir. İşletme öğrencilerinin her iki finansal sistem hakkında daha fazla bilgi sahibi olma eğiliminde oldukları da araştırmanın tespitlerindedir.

Abdul Rahim vd. (2016) tarafından Malezya’da Utara Üniversitesinde yapılan çalışmada 200 öğrenciye İslami finansal okuryazarlıkları ile ilgili sorular sorulmuş ve açıklayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Araştırma sonucunda İslami finansal okuryazarlığın umutsuzluk, dindarlık ve finansal tatmin olarak üç alt boyutu olduğu ifade edilmiştir.

Çömlekçi (2017) tarafından yapılan çalışmada katılım bankası müşterilerinin İslami finansal okuryazarlık düzeyi belirlenmeye çalışılmış ve bu amaçla 401 kişiye anket uygulanarak bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre katılım bankası müşterilerinin İslami finansal bilgi düzeylerinin ve İslami Finansal Okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Sardiana (2016) bireylerin İslami finansal okuryazarlıklarını belirlemek üzere 213 kişiyle bir anket çalışması sonucunda İslami finansal okuryazarlığın İslami finansal ürün bilgisi, finansal ürünlerin özelliklerini anlama yeteneği ve özgüven olmak üzere üç boyutunun olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada ayrıca İslami finansal ürün bilgisinin, İslami finansal ürün tercihi üzerinde önemli derecede etkili olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmanın temel amacı katılım bankalarının çalışanlarının İslami finansal bilgi düzeylerinin tespit edilmesinin yanı sıra faizsiz bankacılık ilklerine duyarlılıklarını ölçmektir. Ayrıca anket katılımcılarının katılım bankalarında çalışma sürelerinin, İslami finans eğitimi almış olup olmamalarının, aldıkları İslami finans eğitimlerinin sayısının İslami finansal bilgi düzeyi ve faizsiz bankacılık ilklerine duyarlılığı üzerine etkisini araştırmaktır.

Araştırmanın evreni katılım bankalarının şubelerinde çalışan ve faizsiz bankacılık uygulamalarının doğrudan uygulayıcıları olan katılım bankası personelleridir. Bu örnekleme ulaşabilmek için rasgele örneklem yöntemi ile farklı illerden, farklı katılım bankalarında çalışan, farklı pozisyonlardaki çalışanlara ulaşılmaya gayret gösterilerek anket uygulanmıştır. Anket formları rastgele yöntemle belirlenen katılım bankası şubelerinin yöneticileriyle yapılan görüşmelere istinaden farklı şubelere dağıtılmış ve cevapların postayla, e-postayla ya da elden ulaştırılması istenmiştir. 2018 yılında dağıtılan 320 anket formundan 264 tanesi geri dönmüş, eksik doldurulan 7 anket formu değerlendirme dışı tutularak değerlendirmeye uygun olarak cevaplanmış 257 anket formu ile analizler yapılmıştır.

Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada kullanılan anket formu 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların demografik özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde katılımcıların bankacılık faaliyetleri esnasında faizsiz bankacılık ilkelerine duyarlılıklarını belirlemeye yönelik olarak geliştirilen 13 soru sorulmuştur. Anketin üçüncü ve son bölümünde ise Antara vd. (2016) çalışmasından alınan Çömlekçi (2017) tarafından Türkçe'ye çevrilen ve çalışanların İslami Finansal Bilgi Düzeyini ölçmeye yönelik ölçekten uyarlanan 13 soru sorulmuştur.

Araştırmanın Bulguları

Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

Çalışmada ulaşılan katılım bankası personellerinin demografik özelliklerine ilişkin veriler aşağıda Tablo 1’de gösterilmiştir. Katılımcıların % 81,7 ile ağırlıklı olarak erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların %69,2’si evli, %76,3’ünün 34 yaş altı, %75,9’u lisans düzeyinde eğitim almışlardır. Bankacılık deneyimi açısından katılımcılar incelendiğinde en yoğun grubun %34,2 ile 3-5 yıl deneyime sahip çalışanlardan oluştuğu, benzer şekilde katılım bankacılığı deneyimi açısından ise yine %39,2 ile 3-5 yıl deneyime sahip çalışanlar olduğu görülmektedir. Kredi kartı kullanımı açısından tercihler incelendiğinde katılım bankası çalışanlarının hem katılım, hem de ticari banka kartlarını %47,9 oranıyla yoğun bir şekilde kullandıkları, sadece katılım bankası kredi kartını kullananların sayısının ise %41,6 ‘da kaldığı tespit edilmiştir. 2019 yılı içerisinde katıldıkları eğitimler sorgulandığında katılımcıların %31,9’unun sadece bir kez eğitime katıldıkları, %8,2’sinin ise herhangi bir eğitime katılmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların İslami finans eğitimleri alıp almadıkları sorgulandığında ise %59,9’unun aldığı ancak %40,1’lik önemli bir kısmının ise almadığı tespit edilmiştir. İslami finans eğitimi alanların bu eğitimi kaç kez aldıkları sorgulandığında ise; %36,2’lik oran ile İslami finans eğitimini bir defa alanların en büyük oransal büyüklüğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar katılım bankası personellerine daha fazla İslami finans eğitimlerinin verilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Tablo.1: Demografik Değişkenler

	<i>Toplam</i>	257	%		<i>Toplam</i>	257	%
Cinsiyet	Erkek	210	81,7	Kredi Kartı Kullanımı	Sadece Katılım Bankası	107	41,6
	Kadın	47	18,3		Sadece Ticari Banka	15	5,8
Medeni Durum	Bekâr	79	30,8		Katılım & Ticari Banka	123	47,9
	Evli	178	69,2		Kredi Kartı Kullanmıyor	12	4,7
Yaş	18-24	19	7,4	Eğitime Katılım Sayısı	0	21	8,2
	25-34	177	68,9		1	82	31,9
	35-44	59	23		2	46	17,9
	45-54	2	0,8		3	38	14,8
Eğitim Düzeyi	Lise	10	3,9		4	23	8,9
	Ön Lisans	6	2,3		5	9	3,5

	Lisans	195	75,9		6 ve Daha Fazla	38	14,8
	Lisansüstü	46	17,9	İslami Finans Eğitimi Katılımı	Evet	154	59,9
Bankacılık Deneyimi	0-2 Yıl	53	20,6		Hayır	103	40,1
	3-5 Yıl	88	34,2	İslami Finans Eğitim Sayısı	1	93	36,2
	6-10 Yıl	75	29,2		2	37	14,4
	11 Yıldan Fazla	41	16		3	13	5,1
	Katılım Bankası Deneyimi	0-2 Yıl	63		24,5	4	5
3-5 Yıl		101	39,3		5	4	1,6
6-10 Yıl		66	25,7	6 ve Daha Fazla	2	0,8	
11 Yıldan Fazla		27	10,5				

Ölçeklerin Güvenirliği İle İlgili Bulgular

Çalışmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlik analizleri yapılmış olup ölçeklerin Cronbach Alpha değerleri “Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılık (FBİD)” ölçeği için 0,742, “İslami Finansal Bilgi Düzeyi (İFBD)” ölçeği için ise 0,739 olarak tespit edilmiştir. İç tutarlılık analizinde en sık kullanılan yöntem olan Cronbach Alpha değerinin hesaplanmasında bu değer 0,8’den büyük olması “iyi”; 0,7’den büyük olması “kabul edilebilir”; 0,6’dan büyük olması “orta derecede güvenilir; 0,6’dan küçük olması ise “zayıf” olarak ifade edilir (Saruhan & Özdemirci, 2016;196). Elde edilen sonuçlara göre çalışmada kullanılan her iki ölçekte kabul edilebilir düzeyde güvenilir olarak tespit edilmiştir.

Araştırmada kullanılan ölçeklerden FBİD ölçeği katılım bankaları ilkeleri çerçevesinde çalışanlarının bankacılık faaliyetlerini yürütürken dikkat etmesi gereken unsurları ifade etmektedir. İlk kez bu araştırma kapsamında hazırlanan bu ölçeğin güvenilirliğinin kabul edilebilir düzeyde olması da bu çalışma açısından önemlidir. Güvenirlik analizleri ile ilgili sonuçlar aşağıda Tablo.2’de sunulmuştur.

Tablo.2: Ölçeklerin Güvenirlik Sonuçları

	Cronbach Alpha Değeri
FBİD Ölçeği (13 İfade)	0,742
İFBD Ölçeği (13 İfade)	0,739

Ölçeklerle İlgili Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırma katılımcılarının ölçek maddelerine verdikleri cevaplar aşağıda tablolar halinde sunulmuştur. Tablolarda Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılık Ölçeğine (FBİD) ve İslami Finansal

Bilgi Düzeyi (İFBD) ölçeğine ait 13'er soruya katılımcıların verdikleri cevap sayıları toplu olarak gösterilmiştir.

FBİD Ölçeği	Kesinlikle Katılmıyorum/Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum/ Kesinlikle Katılıyorum		Ort.	SS
		%		%		%		
FBİD 1	20	7,8	13	5,1	224	87,1	4,40	1,05

Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılık Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmada kullanılan ölçeklerden FBİD ölçeğine ilişkin maddelere ait ortalamalar, standart sapmalar ve frekans dağılımları aşağıda Tablo.3'de gösterilmiştir.

Tablo.3: Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılık Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

İslami Finansal Bilgi Düzeyi Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmada kullanılan ölçeklerden İFBD ölçeğine ilişkin maddelere ait ortalamalar, standart sapmalar ve frekans dağılımları aşağıda Tablo.4'de gösterilmiştir.

Tablo.4: İslami Finansal Bilgi Düzeyi Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

İFBD Ölçeği	Kesinlikle Katılmıyorum/Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum /Kesinlikle Katılıyorum		Ort.	SS
		%		%		%		
İFBD 1	15	5,8	12	4,7	230	89,5	4,50	0,94
İFBD 2	13	5,1	15	5,8	229	89,1	4,47	0,95
İFBD 3	75	29,2	103	40,1	79	30,7	3,02	1,26
İFBD 4	40	15,5	64	24,9	153	59,6	3,67	1,18

İFBD 5	140	54,5	46	17,9	71	27,6	2,5 3	1 , 4 3
İFBD 6	19	7,4	14	5,4	224	87,2	4,3 3	0 , 9 9
İFBD 7	129	50,2	42	16,3	86	33,5	2,7 2	1 , 4 8
İFBD 8	38	14,8	55	21,4	164	63,8	3,7 6	1 , 2 2
İFBD 9	144	56,0	62	24,1	51	19,9	2,4 0	1 , 3 6
İFBD 10	15	5,8	17	6,6	225	87,5	4,3 8	0 , 9 5
İFBD 11	15	5,9	12	4,7	230	89,5	4,4 0	0 , 9 7
İFBD 12	111	43,2	36	14,0	110	42,8	2,9 9	1 , 5 8
İFBD 13	23	9	12	4,7	222	86,4	4,6	1 , 0 6

İslami Finans Eğitimlerinin ve Katılım Bankacılığı Deneyimlerinin Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılık ile İslami Finansal Bilgi Düzeyine Etkisi

Bu bölümde araştırma katılımcılarının İslami finans eğitimi alıp almamış olmalarının ve katılım bankalarında çalışma sürelerinin faizsiz bankacılık ilkelerine duyarlılıklarına (FBİD) etkisi ile İslami finansal bilgi düzeylerine (İFBD) etkisi incelenmiştir. FBİD'yi ölçmeye yönelik 13 ifade ile İFBD'yi ölçmeye yönelik 13 ifadeye katılımcıların cevaplarına bağlı olarak değerlendirilerek yorumlanmıştır.

İslami Finans Eğitimlerinin Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılığa Etkisi

Bu bölümde Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılık (FBİD) ölçeğine ilişkin 13 ifadeye katılımcıların İslami finans eğitimi alma durumlarına göre verdikleri cevaplar incelenmiştir. Elde edilen cevaplar aşağıda Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo.5: Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılık ölçeğine İslami Finans/Faizsiz Bankacılık İlkeleri Eğitimi alıp almamalarına göre verilen cevaplar

Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılık		Kesinlikle Katılmıyorum/ Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum/ Kesinlikle Katılıyorum	
			%		%		%
FBİD1	Eğitim Aldım	12	7,7	6	3,9	136	88,3
	Eğitim Almadım	8	7,7	7	6,8	88	85,4
FBİD2	Eğitim Aldım	7	4,5	4	2,6	143	92,9
	Eğitim Almadım	5	4,9	2	1,9	96	93,2
FBİD 3	Eğitim Aldım	9	5,8	0	0,0	145	94,1
	Eğitim Almadım	5	4,9	4	3,9	94	91,3
FBİD 4	Eğitim Aldım	7	4,5	2	1,3	145	94,1
	Eğitim Almadım	5	4,9	4	3,9	94	91,3
FBİD 5	Eğitim Aldım	4	2,6	6	3,9	144	93,5
	Eğitim Almadım	6	5,8	4	3,9	93	90,3
FBİD 6	Eğitim Aldım	97	63,0	14	9,1	43	27,9
	Eğitim Almadım	72	69,9	7	6,8	24	23,3
FBİD 7	Eğitim Aldım	7	4,5	1	0,6	146	94,8
	Eğitim Almadım	6	5,9	5	4,9	92	89,3
FBİD 8	Eğitim Aldım	7	4,5	8	5,2	139	90,2
	Eğitim Almadım	7	5,8	7	6,8	89	86,4
FBİD 9	Eğitim Aldım	7	4,5	9	5,8	138	89,6
	Eğitim Almadım	5	4,9	10	9,7	88	85,5
FBİD 10	Eğitim Aldım	110	71,4	11	7,1	33	21,4
	Eğitim Almadım	79	76,7	2	1,9	22	21,4
FBİD 11	Eğitim Aldım	29	18,8	27	17,5	99	63,7
	Eğitim Almadım	18	17,5	10	9,7	75	72,8
FBİD 12	Eğitim Aldım	23	14,9	35	22,7	96	62,3
	Eğitim Almadım	18	17,5	16	15,5	69	67,0
FBİD 13	Eğitim Aldım	97	63,0	25	16,2	32	20,7

Eğitim Almadım	73	70,9	9	8,7	21	20,4
----------------	----	------	---	-----	----	------

FBİD ölçeğine ait ilk ifade “*FBİD1 Bir finansman işleminde müşterinin bankaya ilk müracaatında alıcının peşinat ya da kaparo ödeyip ödemediğini mutlaka sorgularım*” şeklindedir. Katılım bankası ilkeleri açısından müşteri katılım bankasına gelmeden önce mal için peşinat ödemesi yapmışsa murabaha işlemi yapılamaz (Aktepe, 2012b: 87). Katılım bankasının genel fon kullandırma yönteminin de murabaha olmasından dolayı, katılım bankası personelinin de fon kullandırım işlemlerinde satış işlemi ile ilgili olarak peşinat ya da kaparo ödenip ödenmediğini sorgulaması gerekmektedir. Tablo 6’da görüldüğü üzere İslami Finans eğitimi alan çalışanların %88,3’ü peşinat ya da kaparo ödenip ödenmediğini sorguladığını ifade ederken, son bir yıl içinde herhangi bir İslami finans eğitimi almayan çalışanların da oranı benzer şekilde %85,4 olarak tespit edilmiştir. Bu verilere göre verilen İslami finans eğitimlerinde peşinat ve kaparo ödenip ödenmemesi ile ilgili konulara önem verilmeli ve bu eğitimleri alan personellerin farkındalıkları artırılmalıdır.

FBİD ölçeğine ait ikinci ifade “*FBİD2 Bir finansman işleminde müşterinin almak istediği malı gayri resmi olarak önceden satın alıp almadığını mutlaka sorgularım*” şeklindedir. Katılım bankaları mal ya da mali hakkın, murabaha yapılmadan önce müşterinin uhdesine geçip geçmediğine bakmalıdır (Aktepe,2012;86). Katılım bankası personellerinin de kredi işleminden önce bu işlemin gerçekten bir alım satım işlemi olup olmadığını sorgulamaları gerekir. FBİD 2 ifadesine katılımcıların verdikleri cevaplar İslami finans eğitimi alıp almamaları açısından incelendiğinde İslami finans eğitimi alan personeller ile almayan personeller arasında söz konusu ifadeye verilen cevaplar arasında çok yakın oranda benzer cevaplar görülmektedir. FBİD 1 ölçeğine oranla daha az olmakla birlikte yaklaşık %7,1’lik bir kesimin bu soruya tatmin edici bir cevap veremediği görülmektedir.

FBİD ölçeğine ait üçüncü ifade “*FBİD3 Bir finansman işleminde alıcı ile satıcı arasında bir bağ olup olmadığını mutlaka sorgularım*” şeklindedir. Katılım bankasının kredilendirme işleminden önce alım satım işleminin gerçekliğini sorgulaması gereklidir (Aktepe,2012b:87). Alıcı ile satıcı arasındaki ticari, akrabalık, hemşerilik vb. ilişkiler sorgulanmalıdır. Eğer gerçek olmayan bir alım satım işlemi yapılarak fon temin etme gayreti varsa bu tür işlemlere katılım bankalarının aracılık etmemesi gerekmektedir. Katılım bankası çalışanlarının İslami finans eğitimi alıp almamaları açısından FBİD 3

maddesine verdikleri cevaplar incelendiğinde İslami finans eğitimi alan çalışanların %94,1'lik bir kısmının alıcı ile satıcı arasındaki bağı sorguladığı tespit edilmiştir. İslami finans eğitimi almayan çalışanlarda ise bu ifadeye verilen cevaplar toplamda %91,3 oranında katılıyorum/kesinlikle katılıyorum şeklinde olmuştur. Elde edilen bu bulgulara göre alıcı ile satıcı arasındaki bağı sorgulanmasına yönelik bilinç düzeyi oldukça yüksektir. Bu ifadeye katılmıyorum/kararsızım şeklinde cevap veren” kesimin de bilinçlendirilmesinin katılım bankacılığının uygulanması açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

FBİD ölçeğine ait dördüncü ifade “*FBİD4 Bir finansman işleminde alıcı ile satıcı arasında bir bağ var ise krediye konu alım satım akdinin gerçek bir işlem olup olmadığını sorgularım*” şeklindedir. Alıcı ile satıcı arasında herhangi bir bağ var ise bu durum kredilendirmeye engel olmasa bile katılım bankası personelleri tarafından kredi işleminin sorgulanması ve gerçekten bir alım satım olup olmadığını tespit edilmesi gerekmektedir. Eğer sadece formaliteleri yerine getirerek mal devri ile katılım bankasından kredi alınmaya çalışılıyorsa buna fırsat verilmemelidir. Katılım bankası çalışanlarının İslami finans eğitimi alıp almaları açısından FBİD 4 maddesine verdikleri cevaplar incelendiğinde alınan İslami finans eğitimlerinin, finansman işlemlerinde alıcı ile satıcı arasındaki ilişkinin sorgulanması gerektiğini çalışanlara benimsettiği söylenebilir. İslami finans eğitimi alan çalışanlar bu ilişkinin sorgulanması gerektiğini daha yüksek oranlarla ifade etmişlerdir. İslami finans eğitimi almamış çalışanların %8,8'i kararsız ve katılmıyorum gibi cevaplar vermiş iken, eğitimi alan çalışanlarda kararsız ve katılmıyorum cevaplarının oranı %5,8'dir.

FBİD ölçeğine ait beşinci ifade “*FBİD5 Bir finansman işleminde alıcıya- bankaya ilk müracaatında- faizsiz bankacılık ilkeleri ve izlenmesi gereken adımları detaylı bir şekilde anlatırım*” şeklindedir. Katılım bankaları işleyişleri itibariyle ticari bankalardan farklı uygulamalar yaptıkları için finansman işlemlerinde bankaya müracaatlarından önce kesin anlaşmanın yapılmamış olması, peşinat ödenmemiş olması, fatura kesilmemiş olması vb. hususlara öncelikle dikkat etmek gerekmektedir. FBİD 5 ifadesi, alınan İslami Finans eğitimleri açısından kıyaslandığında anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Hatta bu ifadeye kesinlikle katılıyorum cevabını verenlerin oranı İslami finans eğitimi almamış olan çalışanlarda daha yüksektir. %9,7'lik bir kesim ise katılmıyorum/kararsızım şeklinde cevaplar vermişlerdir. Bu oranın da düşürülmesine yönelik eğitimlerin

verilmesi katılım bankacılığı sisteminin etkin işleyişi açısından faydalı olacaktır.

FBİD ölçeğine ait altıncı ifade “*FBİD 6 Alım satım akdi katılım bankasına gelmeden bitmiş bir finansman işleminde eğer resmi satış yapılabilirse müşteriye yardımcı olarak finansman işlemini gerçekleştiririm*” şeklindedir. Katılım bankası tarafından murabaha işleminin yapılabilmesi için malın mülkiyetinin el değiştirmemiş olması gerekmektedir (Aktepe,2012a;97). Eğer bir malın alım satımı tamamlandıktan sonra resmi satış işlemleri yapılıyorsa buna katılım bankası aracılık edemez. Zira yapılacak böyle bir aracılık işlemi borcun fazlasıyla tahsiline yani faize neden olur. FBİD 6 maddesine verilen cevaplar incelendiğinde; İslami finans eğitimi alan çalışanların %27,9’luk bir kısmı alım satım işlemleri bitmiş bir işlemin finanse edilmesi gerektiğini belirtirken, eğitim alanlardan % 9,1’lik bir kısmı ise kararsız kalmaktadır. İslami finans eğitimi almayanlarda ise bu oran toplamda %30,1 seviyesindedir. Katılım bankasına başvurudan önce alım satım akdi bitmiş bir finansman işleminde bu tür bir işlemin yapılmaması gerektiğini ifade edenler eğitim almayanlarda %69,9 iken eğitim alanlarda % 63,0 olarak tespit edilmiştir. Bu veriler İslami finans eğitimlerinde satışı bitmiş işlemlerin murabaha sistemi ile finanse edilmeyeceğinin net bir şekilde vurgulanmasının yararlı olacağını göstermektedir.

FBİD ölçeğine ait yedinci ifade “*FBİD7 Bir finansman işleminde müşteriye alacağı malı, katılım bankasından aldığını ve bu işlem için kendisine vekalet verildiğini özellikle belirtirim*” şeklindedir. Katılım bankaları mal alım satımı yaptıklarında ya malı bizzat kendileri almalı ya da müşterileri vekil kılarak almaları gerekir (Aktepe,2012a:108). FBİD 7 maddesine verilen cevaplar alınan eğitimler açısından incelendiğinde eğitim alan personellerin %94,8’lik bir kısmının katılıyorum/kesinlikle katılıyorum şeklinde ifadelerle vekil tayin işlemi yaptığını, eğitim almamış olan çalışanlarda ise bu oranın %89,3’lerde kaldığı görülmektedir. İslami finans eğitimlerinin vekil tayin işlemleri ile ilgili olarak farkındalık oluşturduğu görülmektedir.

FBİD ölçeğine ait sekizinci ifade “*FBİD8 Bir finansman işleminde vekil tayin işleminden önce katılım bankasından habersiz herhangi bir işlem yapılmaması gerektiğini vurgularım*” şeklindedir. Katılım bankalarında kredilendirme işlemlerinde vekâlet verme işlemi önemli bir adım olarak kabul edilir ve yapılan işlemin murabaha işlemi olabilmesi için katılım bankasında vekil tayin işlemi yapılması gereklidir (Özsoy, 2012:164). FBİD 8 maddesine katılımcıların vermiş oldukları cevaplar İslami finans eğitimi alıp almalarına göre

incelendiğinde; İslami finans eğitimi alan çalışanların %90,2'lik bir kısmının vekil tayin işleminden önce bir işlem yapılmaması gerektiğini vurguladıkları belirtilirken, eğitim almamış çalışanların %86,4'ü vekil tayin işleminin önemine vurgu yaptığını ifade etmiştir. Bu veriler İslami finans eğitimlerinin vekil tayin işlemlerinin farkındalığı açısından faydalı olduğunu göstermektedir.

FBİD ölçeğine ait dokuzuncu ifade *“FBİD9 Müşterinin faiz hassasiyeti olmasa bile parasını katılım bankasına yatırması durumunda bankanın işleyişine ortak olduğunu özellikle belirtirim”* şeklindedir. Katılım bankalarına yatırılan mevduatlara ticari bankalarda olduğu gibi belirli ve sabit oranda bir getiri belirlenemediği için müşterinin bilinçli olması ve vade sonunda kurumdan memnun olabilmesi için işleyiş hakkında önceden bilgi vermek faydalı olacaktır. Ayrıca fon toplama esnasında katılım bankası ile müşteri arasında mudaraba ortaklığı kurulduğu için bu ortaklığın esaslarını her iki tarafın da net bir şekilde bilmesi gerekmektedir. FBİD 9 maddesine verilen cevapların İslami finans eğitimlerinden etkilenmediği görülmektedir. İslami finans eğitimi almış olan çalışanların %89,6'sı, eğitim almamış olan çalışanların ise benzer oranda %85,5'i müşterilerine vadeli hesapların işleyişi hakkında bilgi verdiklerini ifade etmişlerdir. Eğitim alan ile almayan arasında fark olmaması, verilen eğitimlerin bu alanda eksik olduğunu veya etkin olmadığını göstermektedir. Bu alanda katılım bankası personelini bilinçlendirici ve bilgilendirici eğitimlere ağırlık verilmesi gerektiği ifade edilebilir. Eğitimlerin artırılması, daha bilgili ve bilinçli personel elde edilmesini sağlayacak, aynı zamanda personelin bilgisini müşterilere aktararak toplumsal bilincin oluşmasına katkı sağlayacaktır.

FBİD ölçeğine ait onuncu ifade *“FBİD10 Müşterinin nakit para ihtiyacı var ise bir şekilde bu işlemi faturalandırması durumunda kendisine yardımcı olabileceğimi ifade ederim”* şeklindedir. Katılım bankaları müşterinin nakit para ihtiyaçlarını karşılamak için borç vermeleri ve daha sonra borcu fazlasıyla tahsil etmeleri faizcilik anlamına gelecektir (Aktepe,2012a:108). Katılım bankalarının müşterilerinin nakit ihtiyaçlarını gerçek alım satım olmayan işlemlerde karşılamamaları gerekmektedir. FBİD 10 maddesi incelediğinde İslami finans eğitimi alanların nakit ihtiyacı halinde faturalandırma ile yardımcı olunabileceğine verilen cevaplar eğitim almış olan grupta %71,4 iken eğitim almamış grupta ise %76,7'ye tekabül etmektedir. İslami finans eğitimi almış olan çalışanların bu işlemin yapılmaması gerektiğini eğitimi almamış olan çalışanlara oranla daha fazla bildiği tespit edilmiştir. Bu veriler İslami finans

eğitiminde bu noktanın vurgulanarak çalışanların bilinçlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

FBİD ölçeğine ait on birinci ifade “*FBİD11 Katılım bankası haricinde herhangi bir banka daha yüksek ücret veya unvan verse dahi tercih etmem*” şeklindedir. Katılım bankalarında çalışan kişilerin, katılım bankacılığı ilkelerini benimsemiş ve ticari bankalarda çalışmaya gönüllü olmayacak kişiler olması beklenir. FBİD 11 maddesine katılımcıların İslami finans eğitimi alıp almamalarına göre verdikleri cevaplar incelendiğinde, eğitim almış personellerin katılım bankalarına bağlılıklarının daha yüksek olduğu, daha iyi çalışma şartları sunulsa bile ticari bankaları tercih etmeyecekleri anlaşılmaktadır. Katılım bankalarının ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği’nin verecekleri İslami finans eğitimleri ile çalışanların katılım bankalarına bağlılıklarının artması hedeflenebilir.

FBİD ölçeğine ait on ikinci ifade “*FBİD12 Kredi ihtiyacım olduğunda sadece katılım bankasından mal alımı yaparım. Diğer bankalara gitmem*” şeklindedir. Türkiye Katılım Bankaları Birliği tarafından 23/07/2014 tarihli yönetim kurulu kararıyla kabul edilmiş olan Bankacılık Etik İlkeleri Madde 14’e göre; “Katılım Bankaları, çalışanların görevlerinin gerektirdiği bilgi, birikim ve sorumluluk duygusuna sahip kişilerden oluşmasına özen gösterirler”³. Bu maddeye göre katılım bankası çalışanlarının katılım bankacılığı ilkeleri hakkında bilgi sahibi olması ve kredi ihtiyacı halinde herhangi bir şekilde ticari bankalarla ilişkiye girmemesi beklenir. FBİD 12’ye verilen cevaplar çalışanların İslami finans eğitimi alıp almaları açısından incelendiğinde eğitim almayan çalışanların daha yüksek oranla katılıyorum/kesinlikle katılıyorum şeklinde ifadelerle kredi ihtiyaçlarında her halükarda katılım bankalarını tercih edecekleri tespit edilmiştir. Bu bulgular katılım bankalarının personelleri üzerinde daha fazla faizsiz bankacılık eğitimleri verilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

FBİD ölçeğine ait son ifade olan on üçüncü ifade “*FBİD13 Kredi ihtiyacım olduğunda eğer geleneksel banka (faizli) daha uygun oran ve imkân sunuyorsa krediyi geleneksel bankadan kullanırım*” şeklindedir. Murabaha yoluyla alınabilecek bir malın faizli krediyle daha ucuza mal olması faizli krediyi meşru kılmaz (Aktepe,2012a:65). Katılım bankası çalışanlarının da alacakları kredilerde maliyetten daha da önemli olarak kredilendirme süreçlerini faizsiz bankacılık ilkelerine uygunluğunu önemsemeleri beklenir. Bu ifadeye katılmıyorum/kesinlikle katılmıyorum şeklinde verilen cevaplar İslami

³ (<http://www.tkbb.org.tr/duzenlemeler-detay/bankacilik-etik-ilkeleri>)

finans eğitimi alanlarda %63 seviyesindeyken eğitim almayan çalışanlarda %70,9 seviyesindedir. Verilen İslami finans eğitimlerinde başka bankaların kredilendirmeleri ile ilgili bilgilendirme yapılarak çalışanların geleneksel bankaları hiçbir surette tercih etmemeleri gerektiği net bir şekilde ifade edilmelidir.

Katılım Bankacılığı Deneyiminin Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılığa Etkisi

Bu bölümde Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılık (FBİD) ölçeğine ilişkin 13 ifadeye katılımcıların katılım bankalarında çalışma sürelerine göre verdikleri cevaplar incelenmiştir. Elde edilen cevaplar aşağıda Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo.6: Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılık ölçeğine katılımcıların katılım bankalarında çalışma sürelerine göre verilen cevaplar

<i>Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılık</i>		Kesinlikle Katılmıyorum/ Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum/ Kesinlikle Katılıyorum	
			%		%		%
FBİD1	0-2 Yıl	2	3,2	8	12,7	53	84,1
	3-5 Yıl	9	9,0	2	2,0	90	89,1
	6-10 Yıl	8	12,1	3	4,5	55	83,3
	11+ Yıl	1	3,7	0	0,0	26	96,3
FBİD 2	0-2 Yıl	2	3,2	1,	1,6	60	95,2
	3-5 Yıl	3	3,0	4	4,0	95	92,0
	6-10 Yıl	5	7,6	1	1,5	60	90,9
	11+ Yıl	1	3,7	0	0,0	26	96,3
FBİD 3	0-2 Yıl	4	6,4	3	4,8	56	88,9
	3-5 Yıl	4	4,0	1	1,0	96	95,0
	6-10 Yıl	5	7,6	0	0,0	61	92,4
	11+ Yıl	1	3,7	0	0,0	26	96,3
FBİD 4	0-2 Yıl	2	3,2	3	4,8	58	92,0
	3-5 Yıl	4	4,0	3	3,0	94	93,1
	6-10 Yıl	5	7,6	0	0,0	61	92,5
	11+ Yıl	1	3,7	0	0,0	26	96,3

FBİD 5	0-2 Yıl	1	1,6	3	4,8	59	93,6
	3-5 Yıl	2	2,0	7	6,9	92	91,1
	6-10 Yıl	5	7,6	0	0,0	61	92,4
	11+ Yıl	2	7,4	0	0,0	25	92,6
FBİD 6	0-2 Yıl	39	61,9	10	15,9	14	22,2
	3-5 Yıl	66	65,3	8	7,9	27	26,7
	6-10 Yıl	43	65,2	3	4,5	20	30,4
	11+ Yıl	21	77,8	0	0,0	6	22,2
FBİD 7	0-2 Yıl	1	1,6	1	1,6	61	96,8
	3-5 Yıl	5	5,0	3	3,1	93	92,0
	6-10 Yıl	5	7,6	1	1,5	60	90,9
	11+ Yıl	2	7,4	1	3,7	24	88,9
FBİD 8	0-2 Yıl	4	6,4	2	3,2	57	90,5
	3-5 Yıl	3	3,0	7	6,9	91	90,1
	6-10 Yıl	5	7,6	5	7,6	56	84,9
	11+ Yıl	2	7,4	1	3,7	24	88,9
FBİD 9	0-2 Yıl	3	4,8	6	9,5	44	85,7
	3-5 Yıl	4	4,0	6	5,9	91	90,1
	6-10 Yıl	5	7,6	5	7,6	56	84,9
	11+ Yıl	0	0,0	2	7,4	25	92,6
FBİD 10	0-2 Yıl	47	64,6	4	6,3	12	19,0
	3-5 Yıl	74	73,3	5	5,0	22	21,8
	6-10 Yıl	44	66,6	3	4,5	19	28,7
	11+ Yıl	24	88,9	1	3,7	2	7,4
FBİD 11	0-2 Yıl	8	12,6	10	15,9	45	71,5
	3-5 Yıl	22	21,8	14	13,9	65	64,4
	6-10 Yıl	13	19,7	10	15,2	43	65,2
	11+ Yıl	4	14,8	3	11,16	20	74,1
FBİD 12	0-2 Yıl	7	11,1	11	17,5	45	71,4
	3-5 Yıl	13	12,8	25	24,8	63	62,4
	6-10 Yıl	18	27,2	12	18,2	36	54,5
	11+ Yıl	3	11,1	3	11,1	21	77,8
FBİD 13	0-2 Yıl	44	69,9	8	12,7	11	17,5

3-5 Yıl	58	57,4	21	20,8	22	21,7
6-10 Yıl	45	68,1	4	6,1	17	25,8
11+ Yıl	23	85,2	1	3,7	3	11,1

Tablo 6’da gösterildiği üzere bazı istisnalar hariç katılım bankası çalışanlarının çalışma yılı arttıkça FBİD’nin arttığı görülmektedir. Özellikle 6-10 yıl deneyim grubunda bulunan çalışanların göreceli olarak diğer deneyim düzeyindeki çalışanlardan daha yüksek FBİD gösterdikleri tespit edilmiştir.

İslami Finans Eğitimlerinin İslami Finansal Bilgi Düzeyi Üzerindeki Etkisi

İslami Finans/Faizsiz Bankacılık İlkeleri Eğitimlerinin İslami Finansal Bilgi Düzeylerindeki etkisini ölçmek amacıyla İFBD ölçeğinde yer alan 13 madde ile çeşitli analizler yapılarak aşağıda Tablo.7’de sunulmuştur.

Tablo.7: İslami Finansal Bilgi Düzeyi ölçeğine İslami Finans/Faizsiz Bankacılık İlkeleri Eğitimi alıp almamalarına göre verilen cevaplar

İslami Finansal Bilgi Düzeyi		Kesinlikle Katılmıyorum/ Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum/ Kesinlikle Katılıyorum	
			%		%		%
İFBD1	Eğitim Aldım	11	7,1	6	3,9	137	89,0
	Eğitim Almadım	4	3,8	6	5,8	93	90,2
İFBD2	Eğitim Aldım	9	5,8	8	5,2	137	89,0
	Eğitim Almadım	4	3,9	7	6,8	92	89,3
İFBD 3	Eğitim Aldım	40	26,0	67	43,5	47	30,5
	Eğitim Almadım	35	33,9	36	35,0	32	31,1
İFBD 4	Eğitim Aldım	23	14,9	35	22,7	96	62,3
	Eğitim Almadım	17	16,5	29	28,2	57	55,3
İFBD 5	Eğitim Aldım	80	51,9	27	17,5	47	30,5
	Eğitim Almadım	60	58,3	19	18,4	24	23,3
İFBD 6	Eğitim Aldım	13	8,4	5	3,2	136	88,3
	Eğitim Almadım	6	5,8	9	8,7	88	85,4
İFBD 7	Eğitim Aldım	75	48,7	27	17,5	52	33,7
	Eğitim Almadım	54	52,4	15	14,6	34	33,0
İFBD 8	Eğitim Aldım	24	15,6	35	22,7	95	61,7

	Eğitim Almadım	14	13,6	20	19,4	69	67,0
İFBD 9	Eğitim Aldım	90	58,5	40	26,0	24	15,5
	Eğitim Almadım	54	52,5	22	21,4	27	26,2
İFBD 10	Eğitim Aldım	10	6,5	9	5,8	135	87,6
	Eğitim Almadım	5	4,9	8	7,8	90	87,4
İFBD 11	Eğitim Aldım	9	5,8	6	3,9	139	90,3
	Eğitim Almadım	6	5,8	6	5,8	91	88,3
İFBD 12	Eğitim Aldım	68	44,2	23	14,9	63	40,9
	Eğitim Almadım	43	41,8	13	12,6	47	45,7
İFBD 13	Eğitim Aldım	14	9,1	5	3,2	135	87,7
	Eğitim Almadım	9	8,8	7	6,8	87	84,4

İFBD ölçeğine ait ilk ifade “İFBD 1 İslami Finans faizsiz bir sistemdir” şeklindedir. Katılım bankası personelinin öncelikle yaptığı işin ticari bankacılık faaliyetlerinden farkını bilmesi gerekmektedir. Türkiye’de “Katılım Bankası” unvanıyla hizmet sunan kurumların İslami prensiplere uygun finansal kuruluşlar olduğu ve bu sistemin temel prensibinin faizsiz bankacılık olduğunu bilmesi gerekir. İFBD 1 maddesine verilen cevaplar analiz edildiğinde katılıyorum/kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap verenlerin oranı İslami finans eğitimi almış olanlarda %89 iken, eğitim almamış çalışanlarda ise %90,2 seviyesindedir. Bu durum İslami finans eğitimlerini almamış çalışanların da genel anlamda İslami finansın faizsiz bir sistem olduğunu bildiklerini göstermektedir.

İFBD ölçeğine ait ikinci ifade “İFBD2 İslami Finansa belirsizliğe ve aldatmaya (Garar) izin verilmez” şeklindedir. İslami Finans’ta Garar (tehlike, şans, bahis vb.) unsuru taşıyan satım sözleşmeleri veya diğer ticari işlemler yasaklanmıştır (Ayub, 2017:62). İFBD 2 maddesine verilen cevaplar çalışanların İslami finans eğitimi alıp almaları açısından incelendiğinde her iki durumda da benzer oranlarda katılıyorum/kesinlikle katılıyorum şeklinde cevaplar verildiği görülmektedir. Aldatmanın İslam dini açısından yasak bir davranış olduğunun katılımcılar tarafından bilindiği tahmin edildiğinden bu ifadeye verilen cevaplarda İslami finans eğitimi alan ve almayan gruplar arasında farklılık oluşmadığı düşünülmektedir.

İFBD ölçeğine ait üçüncü ifade “İFBD3 Kısa vadeli fiyat dalgalanmasıyla hisse senedi almak spekülasyon değildir” şeklindedir. İslami bankaların hisse senedi açığa satış, tahvil ve senet gibi menkul kıymetlerin iskonto edilmesi ve tanımlanmayan nesnelerin ticareti gibi spekülatif nitelikte ticaret yapmamaları gerekir

(Ayub,2017;83). Kısa vadeli fiyat dalgalanmasıyla hisse senedi alma işlemi de spekülasyon olarak değerlendirilmektedir. İFBD3 maddesi katılımcıların İslami finans eğitimleri katılımlarına göre incelendiğinde eğitime katılan grupta da katılmayan grupta da kararsız kalan çalışan sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Her iki gruptaki çalışanlar benzer oranlarla %30 seviyesinde kısa vadeli fiyat dalgalanmasıyla hisse senedi almanın spekülatif bir işlem olduğunu bildiğini ifade etmiştir. Bu bulgulara göre İslami finans eğitimlerinde sermaye piyasası ile ilgili eğitimlerin de verilmesinin gerekliliği tespit edilmiştir.

İFBD ölçeğine ait dördüncü ifade “*İFBD 4 Servetin korunması İslami finansın amaçlarından birisidir*” şeklindedir. İslam hukukunun birincil hedeflerinden birisi de servetin ve mülkiyet hakkının korunmasıdır (Ayub, 2017:24). Katılım bankası çalışanlarının bu maddeyi katılıyorum/kesinlikle katılıyorum şeklinde cevaplamaları beklenmektedir. İFBD 4 maddesi açısından verilen cevaplar analiz edildiğinde İslami finans eğitimi alan çalışanların servetin korunmasının gerekliliği hakkında daha yüksek düzeyde bilgili oldukları anlaşılmaktadır. İslami finans eğitimleri ile çalışanlara bu hususunun öğretilmesinin katılım bankacılığı açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

İFBD ölçeğine ait beşinci ifade “*İFBD5 İslami Finans, Mülkiyetine/kontrolüne sahip olunmayan bir ürünün satılmasına izin verir*” şeklindedir. Katılım bankaları kreditor değil, gerçek bir malı gerçekten satmak isteyen satıcıdan peşin alıp, gerçekten o malı veresiye almak isteyen müşterisine taksitle satan kuruluşlardır (Aktepe,2012b:87). İslami finansman kuralları açısından bakıldığında satışın gerçekleştiği anda satıcının satışa konu varlığın fiziki veya hukuki kontrolüne sahip olması gerekmektedir (Yanpar,2014; 155). Finansman işlemlerinde katılım bankalarının satıcıdan peşin olarak aldıkları mal ya da hizmeti müşterilerine vadeli olarak satmaları söz konusudur. Katılım bankaları mülkiyet devrini günümüzde ticari işlemleri hızlandırmak adına vekil tayin işlemleri vasıtasıyla müşterilerine yaptırılmaktadır.

İFBD 5 ifadesine katılım bankası personelinin katılmıyorum/kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap vermeleri beklenirken İslami finans eğitimi almamış olan çalışanlarda bu oranın daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre İslami finans eğitimi almış çalışanların yaklaşık olarak yarısı katılım bankalarının mülkiyetine sahip olunmayan ürünleri satabildiklerini ifade etmektedirler. İslami finans eğitimlerinde katılım bankalarının malları ancak kontrol edebildikleri

ürünlerin satımına izin verildiğinin vurgulanmasının gerektiği düşünülmektedir.

İFBD ölçeğine ait altıncı ifade “İFBD 6 İslami Finans kuruluşu kar/zarar paylaşımı esasına (Mudaraba) göre sizinle ortaklık yapabilir” şeklindedir. Mudaraba, güvene dayalı bir ortaklığı esas alan, elde edilen kârın önceden belirlenen oran üzerinden taraflar arasında paylaşıldığı bir İslami Finans yöntemidir (Yanpar, 2014: 88). Katılım bankası personeli mudaraba ile bireylerin ve kurumların birikimlerini mevduat olarak kabul eder ve elde ettikleri kâr’dan anlaşılan oranda kâr dağıtırlar. İslami Finans eğitimi almış kişilerin mudaraba bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Katılım bankası personelinin alacağı eğitimlerde İslami finans fon kullandırım yöntemlerinden olan mudaraba konusunun da işlenmesinin gerektiği düşünülmektedir.

İFBD ölçeğine ait yedinci ifade “İFBD7 Mudaraba işleminde, doğacak zararlardan yalnızca sermaye sağlayan taraf sorumludur” şeklindedir. Mudaraba’da zararın bütünüyle sermaye sahibi tarafından karşılanması esastır (Yanpar, 2014:88). İFBD 7 maddesine verilen cevaplar incelendiğinde mudaraba işlemlerinde zararın tamamının sermayedar tarafından karşılandığının katılım bankası personelinin büyük bir kısmı tarafından bilinmediği tespit edilmiştir. İslami finans eğitimi alan çalışanlarda dahi bu bilgi seviyesi oldukça düşük seviyelerdedir. Eğitimlerde Mudaraba konusuyla ilgili daha fazla bilgilendirme yapmanın gerekliliği bu sonuçlarla ortaya çıkmaktadır.

İFBD ölçeğine ait sekizinci ifade “İFBD 8 İslami finans kuruluşu kar/zarar paylaşımı esasına (Müşareke) göre borç verebilir” şeklindedir. Müşareke, iki ya da daha fazla kişinin ticaret yapmak üzere kurdukları bir adi ortaklık türüdür (Yanpar, 2014: 90). Diğer bir ifadeyle müşareke; iki tarafın da fon sağladığı, hem sermayede hem de yönetimde ortaklığı öngören bir faaliyet türüdür (Özsoy,2012:178). İFBD 8’e verilen cevaplara göre katılım bankası personelinin katılıyorum/kesinlikle katılıyorum şeklinde cevaplar vermesi beklenirken İslami finans eğitimi alan grupta bu oran %61,7, eğitim almamış olan grupta ise %67 seviyesindedir. Bu sonuçlar eğitimlerde müşareke hakkında da bilgilendirmelerin yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

İFBD ölçeğine ait dokuzuncu ifade “İFBD9 Müşareke işleminde 100.000 TL yatırım yapan yatırımcının başlangıç yılından itibaren her yıl 10.000 TL kârı olması gerektiğini belirleme hakkı vardır” şeklindedir. İslami bankacılık ilkeleri açısından önceden belirli bir oranda getiri taahhüdü verilmesi mümkün değildir. Müşareke’de de ortakların beklentisi yıllık %10 düzeyinde bir getiri

olabilir ancak bu beklenti “olması gerekir” şeklinde ifade edilmemelidir. İFBD 9’a verilen cevaplara göre İslami Finans eğitim almış olan çalışanlar %58,5 oranında katılmıyorum/kesinlikle katılmıyorum cevabı vermişken eğitim almamış olan çalışanlarda ise bu oran %52,5 seviyesindedir. İslami finans eğitimlerinin müşareke işlemi hakkında personele bir nebze faydalı olduğu söylenebilir. Bu alanda eğitimlerin artırılması gerektiği düşünülmektedir.

İFBD ölçeğine ait onuncu ifade “*İFBD10 İslami Finans kuruluşu finansal kiralama işlemi (İcara) yapılabilir*” şeklindedir. İcare, kiralama demektir ve özellikleri bakımından leasing olarak da ifade edilen bu kavram katılım bankaları tarafından uygulanan bir finansman yöntemidir (Özsoy, 2012:181). İFBD 10’a verilen cevaplara göre çalışanların İslami finans eğitimi alıp almalarının katılım bankalarının leasing işlemi yapabildiklerini bilmeleri üzerinde bir etkisi yoktur.

İFBD ölçeğine ait on birinci ifade “*İFBD11 İslami Finans kuruluşu ticari işlemleri finanse (Murabaha) edebilir*” şeklindedir. Murabaha, ticari işlemlerin finansmanında kullanılan faizsiz bir finansman ürünüdür (Özsoy,2012: 163). Bu maddeye verilen cevaplara göre İslami finans eğitimi almış çalışanlar ticari işlemlerin murabaha yöntemiyle finanse edilebileceğini daha yüksek oranda bilmektedir.

İFBD ölçeğine ait on ikinci ifade “*İFBD12 İslami Finans kuruluşu halihazırda var olmayan ve gelecekte üretilecek bir malı satabilir*” şeklindedir. Hali hazırda var olmayan bir mal ya da hizmetin finansmanı İslami finans kuruluşları tarafından yapılamaz. Ancak katılım bankalarının iki tür fon kullandırım yönteminde var olmayan ürünü satabilme hakları bulunmaktadır. Bunlardan ilki *Selem*’dir. “*Selem, ödemenin nakit olarak sözleşme anında yapıldığı ancak satın alınan varlığın teslimatının önceden belirlenmiş tarihe kadar ertelendiği bir alım-satım işlemidir*” (Yanpar, 2014:99). İkincisi ise *İstisna* sözleşmesidir. “*İstisna, bir üreticiye belirli bir ürünü üretmesi için sipariş verilmesini ifade etmektedir.*” (Yanpar, 2014: 98). İslami finans eğitimi alan gruptakiler halihazırda olmayan bir ürünün finanse edileceğine katılmıyorum/kesinlikle katılmıyorum cevapları ile %40,9 oranında katılırken, eğitim almamış olan çalışanlarda bu oran %45,7 seviyesindedir. Oranın eğitim almamış olanlarda daha yüksek çıkması verilen faizsiz bankacılık eğitimlerinin bu alanı kapsamadığı veya yetersiz kaldığı düşünülebilir.

İFBD ölçeğine ait son ifade olan on üçüncü ifade “*İFBD13 İslami Finans kuruluşları yardım amaçlı borç (Karz-ı Hasen) verebilir*” şeklindedir. Katılım bankaları maddi sıkıntıya düşen ya da

evlilik, acil durum vb. yüklü ödemeleri bulunan personellerine kısa süreli verdikleri borç kadar geri ödemeli karz-ı hasen vermektedir. Bu maddeye verilen cevaplara göre İslami finans eğitimi almış çalışanlarda katılım bankalarının karz-ı hasen uygulamaları hakkında daha yüksek düzeyde bilgi tespit edilmiştir.

Katılım Bankacılığı Deneyiminin İslami Finans Bilgi Düzeyine Etkisi

Bu bölümde İslami Finans Bilgi Düzeyi (İFBİD) ölçeğine ilişkin 13 ifadeye katılımcıların katılım bankalarında çalışma sürelerine göre verdikleri cevaplar incelenmiştir. Elde edilen cevaplar aşağıda Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo.8: İslami Finansal Bilgi Düzeyi ölçeğine katılımcıların katılım bankalarında çalışma sürelerine göre verilen cevaplar

İslami Finansal Bilgi Düzeyi		Kesinlikle Katılmıyorum/ Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum/ Kesinlikle Katılıyorum	
			%		%		%
İFBİD 1	0-2 Yıl	3	4,8	3	4,8	57	90,5
	3-5 Yıl	5	5,0	4	4,0	92	91,1
	6-10 Yıl	5	7,6	5	7,6	56	84,9
	11+ Yıl	2	7,4	0	0,0	25	92,6
İFBİD 2	0-2 Yıl	3	4,8	1	1,6	59	93,7
	3-5 Yıl	2	2,0	10	9,9	89	88,1
	6-10 Yıl	5	7,6	4	6,1	57	86,3
	11+ Yıl	3	11,1	0	0,0	24	88,9
İFBİD 3	0-2 Yıl	12	19,0	28	44,4	23	36,5
	3-5 Yıl	32	31,7	40	39,6	29	28,7
	6-10 Yıl	19	28,8	25	37,9	22	33,3
	11+ Yıl	12	44,4	10	37,0	5	18,5
İFBİD 4	0-2 Yıl	8	12,7	14	22,2	41	65,0
	3-5 Yıl	10	10,0	27	26,7	64	63,3
	6-10 Yıl	13	19,7	17	25,8	36	54,5
	11+ Yıl	9	33,3	6	22,2	12	44,4
İFBİD 5	0-2 Yıl	36	57,2	12	19,0	15	23,8
	3-5 Yıl	52	51,5	18	17,8	31	30,1

	6-10 Yıl	36	54,5	12	18,2	18	27,3
	11+ Yıl	16	59,2	4	14,8	7	25,9
İFBD 6	0-2 Yıl	5	7,9	6	9,5	52	82,5
	3-5 Yıl	5	5,0	4	4,0	92	91,1
	6-10 Yıl	7	10,6	3	4,5	56	84,9
	11+ Yıl	2	7,4	1	3,7	24	88,9
İFBD 7	0-2 Yıl	36	57,2	10	15,9	17	27,0
	3-5 Yıl	44	43,5	18	17,8	39	38,6
	6-10 Yıl	33	50,0	11	16,7	22	33,3
	11+ Yıl	16	59,2	3	11,1	8	29,6
İFBD 8	0-2 Yıl	13	20,6	18	28,6	32	50,8
	3-5 Yıl	8	8,0	23	22,8	70	69,3
	6-10 Yıl	14	21,2	7	10,6	45	68,1
	11+ Yıl	3	11,1	7	25,9	17	62,9
İFBD 9	0-2 Yıl	35	55,6	18	28,6	10	15,8
	3-5 Yıl	51	50,5	25	24,8	25	24,8
	6-10 Yıl	41	62,1	13	19,7	12	18,2
	11+ Yıl	17	62,9	6	22,2	4	14,8
İFBD 10	0-2 Yıl	4	6,3	2	3,2	57	90,5
	3-5 Yıl	4	4,0	11	10,9	86	85,2
	6-10 Yıl	5	7,6	3	4,5	58	87,9
	11+ Yıl	2	7,4	1	3,7	24	88,9
İFBD 11	0-2 Yıl	4	6,4	4	6,3	55	87,3
	3-5 Yıl	5	5,0	6	5,9	90	89,1
	6-10 Yıl	4	6,1	1	1,5	61	92,4
	11+ Yıl	2	7,4	1	3,7	24	88,9
İFBD 12	0-2 Yıl	27	42,9	11	17,5	25	39,6
	3-5 Yıl	45	44,5	18	17,8	38	37,6
	6-10 Yıl	27	40,9	6	9,1	33	50,0
	11+ Yıl	12	44,4	1	3,7	14	51,8
İFBD 13	0-2 Yıl	7	11,1	2	3,2	54	85,7
	3-5 Yıl	7	7,0	8	7,9	86	85,2
	6-10 Yıl	6	9,1	2	3,0	58	87,9
	11+ Yıl	3	11,1	0	0,0	24	88,9

Tablo 8’de gösterildiği üzere İFBD ile ilgili olarak katılımcılardan özellikle iş deneyimleri daha az olan kişilerin genel itibarıyla daha yüksek bir bilgi düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Bu durum işe yeni girmiş çalışanların İFBD açısından kendilerini geliştirmeye özen gösterdiği, deneyimli çalışanların ise bilgi düzeylerine güvenerek kendilerini geliştirmeye yönelmediklerinin bir sonucu olduğu düşünülmektedir.

Sonuç

Katılım bankaları İslami finans kurumlarının ülkemizdeki en önemli temsilcileri olarak 30 yılı aşkın bir süredir İslami prensiplere uygun finansal hizmetler sunmaya çalışmaktadır. Gelişim devresi olarak adlandırabileceğimiz bu dönemde şube sayısı, personel sayısı, ürün çeşitliliği ve aktif büyüklüğü gibi pek çok kalemde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Son olarak kamu katılım bankalarının da sektöre girmesinin sektöre önemli bir katkı sağlaması beklenmektedir.

Katılım bankalarının geçen bu zamana ve gelişen koşullara rağmen bankacılık sektöründeki payı %5’ler seviyesini aşamamıştır. Bu durumun sebeplerinin araştırılması ve tespit edilen eksikliklerin giderilmesine yönelik aksiyon alınması gerekmektedir. Bu noktadan hareketle bu çalışmada katılım bankalarının rastgele şubelerinden çalışanlarla yapılan görüşmeler sonucu anketlerle toplanan veriler incelenmiş ve katılım bankacılığının uygulayıcılarının İslami prensipler ışığında faiz hassasiyetlerinin düzeyi ve İslami finansal bilgi düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışmada, farklı bölgelerden 5 katılım bankasına ait 36 şubeden 257 çalışana Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılıklarını (FBİD) ve İslami Finansal Bilgi Düzeylerini (İFBD) ölçmeye yönelik çeşitli sorular sorulmuş ve elde edilen cevaplar yorumlanmıştır.

Çalışmada katılım bankası çalışanlarının mesleki tecrübelerinin ve İslami finans, faizsiz bankacılık ilkeleri, faizsizlik esası üzerine aldıkları eğitimlerin, Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılıkları (FBİD) ve İslami Finansal Bilgi Düzeyleri (İFBD) üzerindeki etkileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Bununla katılım bankası personelinin bu alanda eğitim ihtiyacının olup olmadığı, verilen eğitimlerin etkinliği ve eğer eğitim ihtiyacı varsa hangi alanların öncelikli olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre; katılım bankası çalışanlarının faizsiz bankacılık ilkelerine duyarlılıkları genel manada iyi düzeyde çıkmış olmakla birlikte, katılım bankalarının en temel fon kullandırma yöntemi olan murabaha işlemlerinin yanısıra aynı zamanda mudaraba ve müşareke gibi fon kullandırma yöntemleri hakkında personeli

bilinçlendirici eğitimlerin yapılması ve çalışanların örgütsel bağlılıklarının artırılmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu eğitimlerle hem katılım bankacılığının temel prensipleri hakkında çalışanlar yeterli düzeyde bilgilendirilmeli hem de vizyon sahibi bireyler olmalarına gayret gösterilmelidir. Eğer faizsiz bankacılık alanında personelin bilgilendirilmesi yeterli düzeyde sağlanırsa bu alanda bilgi sahibi olmak isteyen müşterilere de tatminkâr cevaplar verilebilir. Böylelikle toplumsal güven ve toplum bilinci oluşarak müşterilerle daha iyi ticari ilişkiler kurulabilir, yeni müşteriler kazanılabilir.

Faizsiz Bankacılık İlkelerine Duyarlılıkları (FBİD) alanında bazı sorulara verilen cevaplar incelendiğinde; bu alanda eğitim alan çalışanlarla almayan çalışanlar arasında anlamlı bir farklılığın elde edilemediği tespit edilmiştir. Bu durumda; verilen eğitimlerin etkinliklerinin, veriliş şekillerinin ve içeriklerinin yeniden gözden geçirilmesi faydalı olacağı kanaati hakimdir. Ayrıca bu durum, bundan sonra yapılacak eğitimlerde bu alandaki bilgilendirmelere daha fazla önem verilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.

İslami Finansal Bilgi Düzeyi (İFBD) ile ilgili sorulara verilen cevaplar incelendiğinde birçok soruda eğitim alan ile almayan personel arasında anlamlı bir farkın oluşmadığı gözlemlenmiştir. Bu sonuç; fon kullandırım yöntemleri hakkında katılım bankası çalışanlarının temel İslami finansal bilgi düzeylerinin artırılmasının gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Personellerin katılım bankacılığı ürünleri hakkında da yeterli bilgiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Katılım bankası personellerinin ürünler hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları ve geleneksel bankaların sundukları hizmetlere benzer ürünleri müşterilere sunduklarının farkında olması ve bunu bir pazarlama aracı olarak kullanması gerekmektedir. Özellikle bu ürünlerin İslami prensiplere uygun olarak geliştirildiğinin ve farklarının olduğu bilinmeli ve müşteriye anlatılabilmelidir. Böylelikle pek çok finansal ürüne katılım bankalarından ulaşabileceğini bilen kişiler vasıtasıyla sektörün büyümesi beklenebilir.

Bu araştırmanın zaman ve maddi olanaklar gibi kısıtlarının yanı sıra en önemli kısıtı katılım bankaları çalışanlarına ulaşmakta yaşanan zorluklardır. Araştırma sürecinde katılım bankası çalışanları zaten yoğun çalışma temposunda çalıştıklarından anket veri toplama yöntemi ile bilgi toplamak güç olmuştur. Ancak ikili ilişkiler sayesinde 257 çalışana anket formları doldurtulabilmiştir. Çok daha farklı bölgelerden daha çok katılımcı ile hatta tek tek katılım bankaları bazında bu ve benzeri araştırmalar yapılarak eğitim ihtiyaçlarının daha özel olarak kurum bazında belirlenmesi sağlanabilir. Bu noktada

kurumların yöneticilerinin ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin desteklerinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda genel olarak finansal ürünler hakkında, İslami Finansal Bilgi düzeyinde eksiklikler olduğu, çalışanlara düzenlenen eğitimlerde katılım bankalarının temel ilkeleri olan faizsiz bankacılık/İslami finans eğitimlerinin daha yoğun olarak verilmesi gerekliliği tespit edilmiştir. Özellikle çalışanların FBİD düzeylerinin yüksek olmasına rağmen İFBD düşük olması eğitimlerin önemini artırmaktadır. Ayrıca deneyimli çalışanların hem İslami finansal bilgi düzeyleri hem de faizsiz bankacılık ilkelerine duyarlılıkları daha yüksek çıktığı için bu çalışanların kurumda kalmalarının sağlanmasına yönelik tedbirler alınmasının faydalı olacağı tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Abdillahi, A.M. (2015). *Determinants of Islamic Financial Literacy Towards Retirement Planning*. Thesis of Master, School of Economic, Finance and Banking Univerisiti Utara Malaysia
- Abdul Hamid, A.H. ve Mohd Nordin, N.A. (2001). A Study on Islamic Banking Education Experience and The Strategy fort he New Millenium-A Malaysian Evidence. *International Journal Of Islamic Financial Services*, 2(4), 3-11.
- Abdullah, M.A. ve Anderson, A. (2015). Islamic Financial Literacy among Bankers in Kuala Lumpur. *Journal of Emerging Economies and Islamic Research*, 3(2),1-16
- Abdullah, H.R. ve Abdul Razak, L.H. (2016). Exploratory Research Into Islamic Financial Literacy In Brunei Darussalam. *Islamic Financial Literacy*, Universiti Islam Sultan Sharif Ali, Brunei
- Abdul Rahim, S.H., Abdul Rashid, R. ve Hamed, A.B. (2016). Islamic Financial Literacy and its Determinants Among University Students: An Exploratory Factor Analysis. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(7), 32-35.
- Aktepe, İ. E. (2012a). *Sorularla Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, Yayın No:4
- Aktepe, İ. E. (2012b). *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*. İstanbul: Erkam Matbaası
- Antara, P.M., Musa, R. ve Hassan, F. (2016). Bridging Islamic Financial Literacy and Halal Literacy: The Way Forward in Halal Ecosystem. *Procedia Economics and Finance*, 37, 196-202
- Ayrıçay, Y, Kök, D, ve Bekereci, N, E. (2017). İslami Finansal Okuryazarlık: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması,International

- Congress of Islamic Economy. *Finance and Ethics*, 28-29 October, 157-169
- Ayub, M. (2017). *İslamî Finansı Anlamak*. (Çeviri Ed. Suna Akten Çürük Raif Parlakkaya), İstanbul: İktisat Yayınları
- Bildirici Çalık, E. ve Aygün, M. (2017). Geleneksel Bankalar İle Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Basel III Kriterleri Açısından Kıyaslanması. *Journal of Current Researches on Business and Economics*, 7 (2), 47-64
- Bley, J. ve Kuehn, K. (2004). Conventional Versus Islamic Finance: Student Knowledge and Perception in the United Arab Emirates. *International Journal of Islamic Financial Services*, 5(4)
- Çalık, A. (2014). Katılım Bankalarında Sigorta Uygulamaları ve Tekâful Sigorta Sistemi. *Finans, Politik & Ekonomik Yorumlar*, 51(587), 95-106
- Çömlekçi, İ. (2017). İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Katılım Bankaları Müşterileri Üzerine Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (63), 1423-1439
- Özsoy, M,Ş. (2012). *Sağlam Bankacılık Modeli İle Katılım Bankacılığına Giriş*. İstanbul: Bilnet Matbaacılık
- Sardiana, A. (2016). The Impact of Literacy to Shariah Financial Service Preferences, *Etikonomi*, 15 (1), 43- 62.
- Saruhan, Ş. C. ve Özdemirci, A. (2016). *Bilim, Felsefe ve Metodoloji* (4.Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık
- SERPAM, (Sermaye Piyasası Araştırma ve Uygulama Merkezi), (2013). *İslami Finans Kavramı, Ürünler, Dünya’da ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği*, Araştırma Notları 1
- Siti, H.A.R. (2014). *Psychosocial Factors and Gender Influencing the Level of Islamic Financial Literacy*. Masster Thesis in Islamic Finance and Banking, Universiti Utara Malaysia
- Şahin, E. (2007). *Türkiye’de Dünden Bugüne Katılım Bankaları*. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB). (2015). *Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015-2025*, İstanbul
- Yanpar, A. (2014). *İslami Finans*. İstanbul: Scala Yayıncılık
- Zaim, S. (1992). *İslam-İnsan ve Ekonomi*. İstanbul: Yeni Asya Yayınları
- <https://katilimdunyasi.com/2017/11/03/bankacilik-sektoru-subekapatiyor-personel-azaltiyor/>
- <https://www.surveysystem.com/sscalc.htm>

<http://www.tkbb.org.tr>

<https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonnetmelikler/Turk-Finans-Sisteminde-Katilim-Bankaciligi-Aralik-2019.pdf>

